

УДК 316.346.2

СУТНІСТЬ ТА ПОХОДЖЕННЯ ПОНЯТТЯ «ГЕНДЕР»

Степанова Ека Рамінівна, к.е.н., доцент ХНЕУ ім. С. Кузнеця, м. Харків, Україна

Анотація — Розглянуто історію виникнення поняття «гендер», його відмінність від понять «стать» та «рід». Наведено визначення поняття «гендер», наведені різними науковими джерелами.

Ключові слова — гендер, нерівність, рід, стать

В сучасних трансформаційних умовах української економіки гендерні дослідження стають частиною більшості соціальних і гуманітарних наук. Гендерні дослідження є міждисциплінарними, оскільки охоплюють значну кількість наукових напрямків – історію, філософію, соціологію, психологію, філологію, політологію, культурологію тощо.

З'явившись у вітчизняних соціальних і гуманітарних студіях на початку 1990-х, термін «гендер» та пов'язана з ним проблематика набули вибухоподібного поширення і розвитку, оскільки апелювали до, можливо, найбільш ґрунтовного з поділів людства – поділу на статі [1].

Останнім часом поняття «гендер» стає все більш популярним і широко вживаним, що свідчить про актуалізацію проблем, пов'язаних з розподілом соціальних ролей в суспільстві залежно від приналежності до певної статі. Зміцнення і розвиток демократичних цінностей в суспільстві передбачає необхідність створення рівних умов для реалізації інтересів всіх членів суспільства незалежно від їхньої статі, віросповідання, національності, соціального статусу тощо.

Поняття «гендер» – одне з нових в суспільствознавстві. Воно знаходиться на стадії становлення, збагачення новим змістом, визначення місця в категорійно-понятійному апараті. Даний термін походить з англійської літератури і означає стать, рід: відтворює опозицію біологічного / соціального [1].

У 1958 психоаналітик Роберт Столлер ввів в науку термін «гендер» (соціальні прояви приналежності до статі або «соціальна

стать»). У 1963 він виступив на конгресі психоаналітиків в Стокгольмі, зробивши доповідь про поняття соціостатевого (гендерного) самоусвідомлення. Пропозиція Р.Столлера щодо розвинення біологічної та культурної складових у вивченні питань, пов'язаних зі статтю, і дало поштовх формуванню особливого напрямку в сучасному гуманітарному знанні - гендерних досліджень.

Американська дослідниця Дж. Скотт в середині 1980-х рр. продовжила дослідження з поняттям гендеру, яке хоч і не завоювало загального визнання, але, у всякому разі, отримало вельми широку популярність. На відміну від терміна «стать», що визначає суто біологічні відмінності чоловіків і жінок, і терміна «рід», що позначає граматичне явище, термін «гендер», в розумінні Дж. Скотт, не знімаючи і не заперечуючи статевих відмінностей, акцентує увагу на ті соціальні особливості чоловіків і жінок, які виникають у них в результаті їх громадської діяльності та які, в кінцевому рахунку, визначають своєрідність їх соціальної поведінки. Використовуючи це поняття, можна докладніше і детальніше висвітлити співіснування чоловіків і жінок в суспільстві, показати співвідношення «чоловічого» і «жіночого» в економіці і політиці, в суспільному та приватному житті [2].

Появу поняття «гендер» не можна назвати випадковим ні історично, ні логічно. Можна сказати, що «гендер» є складовою частиною сучасного процесу глобалізації, що розуміється як залучення всього світу до єдиних універсальних процесів, що почалися ще в період великих географічних відкриттів XV століття. Саме західна цивілізація історично і теоретично підійшла до такого етапу свого розвитку, коли необхідність гендерних змін і гендерного аналізу стала необхідністю.

Отже, гендер [2] – це сукупність уявлень про особистісні та поведінкові особливості чоловіків та жінок. Ці особливості, взяті окремо, визначають жіночність (фемінність) і мужність (маскулінність). Термін «гендер»

на відміну від терміна «стать» є амбівалентним і найточніше може бути переведений як «соціальна стать». В даному випадку «соціальна стать» на відміну від статі біологічної є результатом виховання певної статевої поведінки, яка відповідає певній культурі. Іншими словами, він акцентує увагу на соціальних відмінностях між статтю. Крім біологічних відмінностей між чоловіками і жінками існує диференціація соціальних ролей, форм діяльності, відмінності в поведінці, психології, мисленні, сприйнятті навколишньої дійсності.

Гендер [3] – спектр характеристик, що відносяться до маскулітності і фемінності. Залежно від контексту, під такими характеристиками можуть матися на увазі соціальні структури (зокрема, гендерні та інші соціальні ролі) або гендерна ідентичність. У деяких випадках поняття «гендер» використовується як синонім поняття «стать», хоча спочатку термін «гендер» був введений як доповнення поняття «стать» і був протиставлений йому.

У найширшому розумінні гендер можна визначити так: гендер – це змодельована суспільством та підтримувана соціальними інститутами система цінностей, норм і характеристик чоловічої й жіночої поведінки, стилю життя та способу мислення, ролей та відносин жінок і чоловіків, набутих ними як особистостями в процесі соціалізації, що наперед визначається соціальним, політичним, економічним і культурним контекстами буття й фіксує уявлення про жінку та чоловіка залежно від їх статі.

Поняття «гендер» набуло поширення завдяки розвитку феміністської теорії і гендерних досліджень. Воно базується на теорії соціального конструктивізму, яка ставить під сумнів природне походження відмінностей між людьми і пояснює їх соціальними процесами.

Гендер [1] – це складний соціальний конструкт: відмінності в ролях, поведінці, ментальних і емоційних характеристиках між чоловіками та жінками, які конструюються суспільством. Це модель соціальних відносин між статями, яка не тільки характеризує їх міжособистісне спілкування і взаємодію, але

й зумовлює їх відносини в основних інститутах суспільства.

Гендер – досить складне поняття, оскільки розкриває багатоаспектний зміст явища. У науковій літературі воно вживається в кількох значеннях:

гендер як соціально-рольова й культурна інтерпретація рис особистості та моделей поведінки чоловіка і жінки, на відміну від біологічної;

гендер як набуття соціальності індивідами, що народилися в біологічних категоріях жіночої або чоловічої статей;

гендер як політика рівних прав і можливостей чоловіків та жінок, а також діяльність зі створення механізмів щодо її реалізації

Гендер є одним з базових вимірів соціальної структури суспільства, яка поряд з іншими параметрами утворює соціальну систему. Це дозволяє розглядати гендер як один з найважливіших показників соціальної структури суспільства, що обумовлює впорядкованість всієї соціальної системи. Усвідомлення гендерної приналежності – це основний конструктивний елемент суспільства, заснований на генерованих суспільством відмінностей між статями.

Список використаної літератури

1. Шевченко Л.О. Гендер у психологічних та соціальних дослідженнях: навчальний посібник / Л.О. Шевченко, Ю.В. Кобікова. – К.: 2015. – 148 с.
2. Гончар Ю. Посібник пресової практики з гендерної перспективи / Ю.Гончар, Т. Кузнецова, О. Погорелов, С. Штрухецький. – Рівне: видавець О. Зень, 2015. – 200 с.
3. Білинська М.М. Гендерна політика в системі державного управління : підручник / М. М. Білинська. – Запоріжжя: Друкарський світ, 2014. – 132 с.

Автори

Степанова Ека Рамінівна, к.е.н., доцент
ХНЕУ ім. С. Кузнеця (steehka@yandex.ru).

Тези доповіді надійшли 2 лютого 2017 року.

Опубліковано в авторській редакції.